

Чурапчыга күн тахсар !

САХА ОЛОХ

Чурапчыга күн тахсар !

12+

2014 сыл
Олунньу
11
күнэ
ОПТУОРУНЬУК
№ 17-18
(10835-10836)

ХАҔЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Улууска — бу күннэргэ

Салгыы дьон ыйытыгыгар хоруйдаата. Мустубут нэһиликкэ чорботон туран суол оноруутун боптуруонун туоһуласта. Манна министир С.В.Винокуров: "Быйыттан программа киирэн турар, үп көрөн, Арыылаахха дылы сылы эриччи сырыы, олохторун ситиһиэхтэ", — диин хоруйдаан Президент иһиттэр сорултар «олчуларын быһаарда. Салгыы Улахан Күөл учаастагар быйыттан иһиттэ холбонуу толору хаачылыктар сорул туран, министир А.З.Колодезников: "Үлэ ыйытылыа, сорулах туолуу", — диин бигэттик эгэ. Манна оскуола тууутун боптуруонун олохтооттор

ПРЕЗИДЕНТ — ЧУРАПЧЫГА

Олунньу ый 8 күнүгэр Чурапчы нэһиликтэр, Сыланта уонна Мугудайга Саха Республикатын Президент, биир дойдулаахпыт Егор Афанасьевич Борисов кэлэн дьону — сэргэни кытта көрсөн, үлэлээн барда.

Президент кытта Президент уонна Правительство аппаратын салайааччыта Ю.С. Куприянов, ОДКХ министирэ А.З.Колодезников, үөрэхтээһин министирэ С.С.Татарнинова, суол министирэ С.В.Винокуров, тыа хаһаайыстыбатын министирэ И.И.Слепцов, бэйини салайыныы департаменын сүрүннээччи М.М.Донской, Ил Түмэн депутаттара И.К.Макаров, П.П.Швацц, РИК ААО генеральной директорун солбуйааччы И.Н.Аммосов, Президент пресс-сулууспата, "Саха сирэ", "Якутия" хаһыаттар корреспонденнара сырыттылар. Улууус дьаһалтатыттан баһылык А.Т.Ноговицын, улууус Мунууаһын председателэ В.В.Гуляев, баһылык солбуйааччылар, управленнелар уонна тэрииталар салайааччылар мунууахтар хаамыаларын сүрүннээччилэр.

Бастагы мунууах сарсыарда С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын аактабай саалатыгар буолла. Манна Президент Үөрөмүт оскуолам саналыы, сайдам хайысхалаах үлэлэригэр анал компетенция онороругут ирдэнэр" диин эрдэ сорул туруорбута. Бу сайдыы сапта сархатарын арыылаахха үлэ хайдах сарыланан эрэрин туһунан оскуола дириэктэрэ Н.В.Уарова иһитинэриин онордо. Манна кэлэ саалыы компетенция ис хоһоонун сырдатта, кырдыас оскуола миникитин республикага холбоор буолар үрдүк таһымнаах иһтэр, үөрэтэр эйгэтин тэрийилгэ мөһөйдүр кыһалгалары ыйда. Онук биир улахан кыһалганын икки сменанан үөрэтэи буоларын эгэ. Олор уруоктар кэннилериттэн араас хайысханын сайдар эйгэлэрин тэрийэргэ эбии, балаһа улахан туугу наадатын чопчулаата. Оскуола учууталларын орто сааһа 38 — 40 тэһнэһэринэн, үөрэх уонна иһтэи өттүгэр таһымнаах, уопуттаах кaadырдар баалларынан сапта компетенция олоххо бигэттик киирэн турар эрээ улаханна. Президент ыйда. Егор Афанасьевич учууталларга туһаайан нэһилик, улууус, республика таһымнаах ыйытылар общественнай үлэр көхтөөхтүк кытталларыгар ыгырда. Тыа сирин сайдыыга туһаайааччы сүрүн араа — иһтэлиһтэни буоларын ыйан туран ситиһилэри баарда.

Үөрөх министирэ С.С.Татарнинова кылгас иһитинэриитигэр учууталлар общественнай уонна государственнай эйгэр көхтөөхтүк сыһыаннаһаллара сорул буоларын ыйда. Чуолаан тыа сирин сайдыытыгар туһуламмыт Президент сорултарын олоххо иһлэригэрэ оскуола төһүү күүс буолуохтаагар тохтоон үлэр — хамнаһа чопчу туһаайыы онордо. Мунууах хаамыалын ситэрэн оскуола коллектив, төрөттүгэр, үөрэнээччилэр Президент иһиттэр тыл этэн иһиттэ эрэллээхтэрин биллэрдилэр, үлэлэригэр — хамсыырга биэ

көтөхтүгэрэ. Онно дьон — сэргэ Улахан Күөлгэ албан, олохсуйан барар түтүнүгэр оскуола хайаан да тутуллара быһаарылыына.

Тыа хаһаайыстыбатын эйгэтигэр араас ыйытылар киирбэттэригэр, хоруйдууругар, Президент сүрүннээн кэдьүүскэ тохтоото. Ынах сүөһүттэн 1500 лиситэрэ эрээ үүтү ыар буолаахха кэдьүүһэ кыра буоларын ыйда. Кэдьүүстээхтик үлэлэири ситиһэргэ сыал — сорул турарын эгэ.

Общественнай контуруол чэрчтэһэн сокуос тахсаары турарын

сорууулаахтарын сырдаттылар. Эбии туугу олоххо киирдэһэ оскуола биллэрдик сайдыыгар, иһтэр — үөрэтэр таһыма эбиллэригэр олук буолуонун иһтэтиллэр.

Салгыы Президент делегациятын кытта Сылант нэһиликтэр тахсан үлэлээтэ. Афанасий Алексеевич Синцев аатынан култуура иһиттэр Борэ, Улахан Күөл, Түбэй учаастактарын дьонно — сэргэтэ, Кытаанахтан, Арыылаахтан нэһиликкэ астыыба мустан мунууах тэрииттэ. Егор Афанасьевич дьонунар — сэргэтигэр республикага ыйытыла турар үлэлтэн сүрүнүн көпсөөн билиһинэриин онордо.

билиһиннэрэн дьонун — сэргэтигэр үлэр көхтөөх буоларга, аларар эйгэ таһыма үрдүүрүгэр быһаччы кыттыла сэргэх буоларга ыгырда.

Бу күн кэһэттигэр Мугудай нэһиликтэр салгыы мунууах тэриитэн үлэлээтэ. Онно Мугудайга агрокластер, Мындаарайга ыччыл фермата, Төлөйгө кооперативнай фермалар бырайыактарын иһтэн ырытыы онордо. Сүннэһүн сэргэһи үлэр — хамнаһа хаамыыта тэһиллэр суолга киирда. Ол туһунан анытыскы нүөмэргэ ситиһилэи таһаарыахпыт.

АЗАХАРОВ

Олунньу 13 күнэ — Ийэ тыл уонна сурук-бичик күнэ

Бу күн Сахабыт норуотун дусхубунай баайын, үгэһин, култууратын ситимниир төрөөбүт тылбытын ытыктааһыны туоһулуур.

Олунньу 13 күнүгэр саха норуотун бастагы учуонай-линевиһэ, сырдаттааччы, демократ, саха суругун-бичигин төрүттээччи Семен Андреевич Новгородов күн сирин көрбүтэ.

Төрөөбүт тылга тапталы иитиэхтээһин уонна култуурага харысхаллаахтык сыһыаннаһыы бу государство уонна хас биридди граждандар иһтинэн буолар. Олор төрөөбүт сахалар тылын таптаа, сахалар тылынан ыраастык санар!

букабалар.

а, е, э, ә,
й, ю, у, w,
ш, и, u, y,
к, q, g, f,
н, т, d, n,
с, з, л, р,
б, j, j, m,
r, l, k, s,
h, :

Сэргээх дьаһал

КИЭНГ ДАЛААҢЫННААХ ТЭРЭЭҢИННЭР

Быыстатка абыллар.

Дирижэтар МГ. Старостина наараадаланар.

Чурапчытаагы АПГоголев аатынан оҥо искусствотын оскуолата олунньу 6-7 күннэригэр түрүтүмүмүтэ 55 сылын бэлэстэ. Араас сылларга үөрэммит, үөрэнэ сылдьар оҕолор, улахан дьон мустан, урукку, билингити, кэлэр кэмнэри санаан, ырытан, баа санааларын этэн бардылар. Иккис күн иһигэр араас тэрээһиннэр буолулар.

Бастагы күн "Мир глазами детей в красках" быыстатканы Дьыкуускай куораттан култуура министиэристибэтэ Д.Д. Попов, култуура управлениетын начальнига Н.В. Максимов, художественнай колледж дирижэтар К.П. Гаврильев, Чурапчы улуунун Бочуоттаах гражданина, худуһунньук, скульптор В.Н. Дьячкова кэлэн аспытара. Оҕолор бэйэлэрин илбэлэринэн онорбут оҕоһукарын, уруһуйдарын көрөн, хайдаан бардылар.

"Мы вместе в мире искусства" диэн ааттаах улахан кэнсиэртэ музыкальнай оскуола выпускниктара уонна үөрэнээччилэрэ бэйэлэрин айыллатан бэрлэбипт талааннарын көрдөрдүлэр. Дьон түбүктээх үлэ кэнниттэн алыттаах музыканы, кийи сөөгөр үнүкүүлэрин көрөн, нарын ырыалары истэн, дуоһуя сынынанан бардылар. Кэнсиэрт биэр чарылхай нүмэринэн Саха быт сирийн камүс куоластаах ырыаһыта Анастасия Гоголевца ыллабыта буолла.

Иккис күн "Вчера, сегодня, в будущем" диэн ток-шоуга култуура управлениетын начальнига Н.В. Максимов, дьиз кэргэн уонна ыччат политикатын департаменын салайааччыта И.П. Уаров, ыччат отделын начальнига А.Н. Филиппов, үөрэх управлениетын М.П. Заболотская, юрист К.К. Макаров кэлэн, боптуруустарга аспиттэтилэр. Манна албах проблемнай

боптуруустар таарыһынналар. Инвэстиция ичигэс, сырдык, сана музыкальнай оскуола дьэтиити туруорсуу сүрүн этиинэн буолла.

Онтон кизгэ үөрүүлээх быһыыга-майгыга Чурапчы улуунун баһылыга А.Т. Ноговицын, улуус Мууннарын председателэ В.В. Гулиев, култуура министиэристибэтэ Д.Д. Попов, култуура управлениетын начальнига Н.В. Максимов, үөрэх управлениетын начальнига К.К. Чичигинаров, художественнай колледж дирижэтар К.П. Гаврильев, тэриэтэлэр салайааччылары уонна выпускниктар кэлэн, эрдэ тылы этилэр, наараадалары туттардылар. Ол курдук, култуура министиэристибэтин махтал суругун уруһуй кылааһын преподавателлэрэ Екатерина Константиновна Захарова, Прокотий Алексеевич Екечьянов, фольклор кылааһын преподавателэ Валентина Васильевна Сазонова туттулар. Култуура министиэристибэтин иһигэр үөрэх кыһатын наараадалары фортепиано кылааһын преподавателэ Светлана Павловна Макарова, уруһуй кылааһын преподавателэ Владимир Романович Никитин, улуустаагы култуура управлениетын грамотатын хореограф Сардана Ивановна Дорогунова, техуэлэит Николаев Гаврил Гаврильевич ыллылар. Улуус бочуоттаах грамотатынан искусство оскуолатын дирижэтар Маргарита Гаврильевна Старостина, "Боптуруускай улуус 375 сыла" бэлэни дирижэтар үөрэх чааһыгар солбуйааччы Екатерина Николаевна Ермолаева, хореограф Клара Михайловна Кириллина наараадаланналар.

Бу курдук иккис күнүк, кизгэ далааһыннаах тэрээһиннэр ситиһилээхтик түмүктэннэр. Искусство айттыгыт бэрлэбиптэтих үлэлиир, үлэлибит дьону өссө төгүл эрдэлиир, инвэстиция үрдүк тахсылаах үлэни баарыабыт.

Ирина БАРАНКЕВИЧ,
"СО" анал корр.

Хореограф КМ Кириллина наараада тутар.

Музыкальнай колледж үнүкүүтү оҕолоро

С.А. Попов-Сэмэн Тумат 70 сааһыгар

«УРАН ТЫЛ» КҮРЭҢЭ

Олунньу 7 күнүгэр Болтоно нэһиһэгэр үтэскэ кубулуйбут "Уран тыл" эдэр ыччаттар ортолоругар уус-уран тыл этиитигэр күрээ ыһтылыһа. Дьүүлүгү сүбэ председателин култуура управлениетын Галина Гаврильевна Макарова үлэлэтэ.

Барыта 13 кыттаачы бастагы түһүмэххэ "С.А. Попов-Сэмэн Тумат олоҕо, айар үлэтэ" диэн тизмэ бэлэмизиммит дакылааттарын кэпсэтилэр. Манна үксүлэр Сэмэн Тумат олоҕун кэпсэтиһинэн хааччахтаһылар. Ордуу сонун тизмэлэриинэн Болтоногтон Екатерина Дьячковская "Сэмэн Тумат Конфуций Лунь-юнь үлэтин тылбааһа", ЧТИФКСИ Алексей Гоголев "Сэмэн Тумат чинчийээччи, учуонай быһыытынан" дьинэрэ буолулар. Иккис түһүмэх – талан ылбыт тизмэ ту-

татаһа эппиттэһин. Манна Хайахсыттан Игнат Коженин, Чыаппараттан Екатерина Попова, Чурапчыттан Ольга Иванова санааларын сааһылаан, бэйэлэригэр чутаһан сөптөөх хоруйу биэрдилар.

Түмүккэ 44 баалы ылан, Чыаппараттан Екатерина Попова гран-при хаһаайкатынан буолла. 1-кы миэстэни 43 бааллаах Хайахсыттан Игнат Коженин, 2-с миэстэни 40 бааллаах Төлөйтөн Ирина Смирновская, 3-с миэстэни 39 бааллаах Болтоногтон Екатерина Дьячковская ыллылар. Маны таһынан "Космиллээх этээччи" аат ЧТИФКСИ устудьуктар Алексей Гоголевка, "Ийэ тыла умсулган" аат Чурапчыттан Ольга Иванова интэриэһилэр.

Елена МАКАРИНСКАЯ

«Дорожник» ХЭТ сонуннара

ҮЛЭ ХААМЫЫТЫН ТУНУНАН

2013 сыл билиги тэрилтэ өрө көтөҕүлүүлээхтик түмүктэммитэ. Ол курдук, улууспут суолун хаһаайыстыбатын историктары бастагы "Суол – сайдыы төрдө" диэн ахтыы кинигэ суруллан, хомуллан, бэчээттэнэн тахсыытын презентациятын уонна "Дорожник" ХЭТ тэриитиби-тэ 10 сыллаах үбүлүйүн үрдүк таһымнаахтык бэлэстэ-биһипт. Бу кинигэ туһунан суруйа барбалыт, улууспут биэр тарбахха баттанар общ. корреспонденда, ытырылаах ылдыһыт Уйбаан Пономарев сырдатан турар.

Үбүлүйүнэн сибээстэн уонна Боптуруускай улуус 375 сылынан, 19-с "Маннаары ооньуулары" тэриэр дьаһалларга үгүс суобастаах үлэлэрин, киллэрбит кылааттары иһин "Саха Республикатын суолун хаһаайыстыбатын Бочуоттаах үлэһитэ" диэн түөскэ аныктылар бэлэ-энэн наараадалааһыттары дьон-сэргэ билиитигэр таһаарыт. "Дорожник" ХЭТ генеральнай дирижэтар Гаврил Гаврильевич Владимиров, электрик Николай Семенович Захаров, экскаватор машиниһа Алексей Васильевич Лебедев, суоллар Иннокентий Михайлович Говоров Маны таһымна министиэристибэ бочуотунай грамотатынан дирижэтар солбуйааччы Василий Петрович Захаров, дирижэтар производство солбуйааччы Симон Васильевич Петров, суол маастара Спартак Васильевич Пахомов, кылаабынай бухталар Наталья Петровна Попова наараадаланналар. Наараадалааһыт коллегаларбытын өссө төгүл эрдэлиир! Өссө да таһаарылаах үлэни баара-быт!

Итигиинэн хааччыһы – тыһын боптуруос. Билиги кварталнай хочулунунай бэйэбит объектарытын сылытарын таһынан, 4 квартиралаах 2 уопсай дьизин, 3 чааһынай дьизин, уопсай барыта 995,2 м2 итигиинэн хааччылан олорор 2 ТВО КСВ-11 мааркалаах хочуол, 6 машина, аварийнай дизель үлэлиилэр. Билигин туруту-нан, сылы туоруур чох саппааһа баар. Чааһынайлары кытта дуоһабардаһан уу тастарабыт. Инники былаан кизгэ, салты бу энэр чааһынай дьизэлэри итигиитэ хол-буур үлэ барар.

Тохсунньу тоһуттар тыһыһытын үтэнигэр Хабаров-скай куораттан "Бизнес-медиа Дальний Восток" ХЭТ иһинэн үлэлиир "Наш регион - Дальний Восток" хаһа-бынай редактора Александр Игоревич Матвеев менедж-ринэн Наталья Пановальцын кэлэ сырыттылар. Сүрүн сыаллара – Саха Республикатын аһаар анал таһаары-ыга матырыяал хомуйуу буолар. Эрдэттэн билиги тэ-рилтэни кытта сибээстэһэр буолан, тэрилтэбит гостини-цатыгар тохтоон, иккис күн үлэлэтилэр. Бу бүтүн Даль-най Восток бары регионнарын социальнай-экономичес-кай балаһыаньатын сырдатар, региону бүтүннүү түмэр улахан медиа буолар. Саха сирийн бары улахан кыахтаах тэрилтэлэрин кытта куруук биэргэ үлэлэһэр баай уопу-таах. Сүрүн болгомотону бу хаһыат тыһыс усулуобуйа- үлэлиир, айар-тутар үлэ кийитин өрө тутуута, маннак усулуобуйага тэрилтэ бэйэтин дьаһанан олоруутугар, үлэ миэстэтин таһаарыһа уураар эбит. Ону таһынан олох, үлэ сүөгэйэ-сүмэтэ, үчүтэйэ барыта кизгэ түмүлүбүккэ, атын кытты регионнарга, холобура, иһигити регионна бэчээр Саха сирийгэр кытта кийити тардар, кэра, таһыс-таах буолуохтаах диэн идеялаахтар. Билиги улууска "До-рожник" ХЭТ-и сэргэ, Чурапчытаагы институт ректорын Иннокентий Иннокентьевич Гоголевы, улуус баһылы-тын Андрей Тимофеевич Ноговицын кытта босидала-стылар, ирэ-хоро кэпсэтилар. Бу хаһыат эппити кур-дук, бүтүн Дальнай Восток бары регионнарыгар тарҕа-рыһ таһынан, РФ Государственной Думытыгар, федера-ция Сэбэтигэр, Президент аппаратыгар, ДВО уонна мун-востокразвития полпредствотыгар эмиз тарҕанар. Ону таһынан интернет-официальной сайтыгар информация быһыыһынан эмиз кыһар.

"Дорожник" ХЭТ пресс-сулууснара

ДЫИЭ КЭРГЭН ЫТЫК МАЛА

Култуура уонна духуобунас

(В. П. Харитоновка аналлаах быыстапка)

Олунньу 4 күнүгэр "Айылгы" Култуура уонна духуобунай сайдыы кииһигэр быыстапка саалатыгар Василий Петрович Харитоновка аналлаах "Чурапчы сүгүрүйэр киһитэ" быыстапка аһылына.

Быыстапка аһылыгы А. А. Саввин аатынан история уонна этнография музейы үлэһитэ В. Д. Попова илээн-саралаан ытта. Киһи бу быыстапка музей "Дыиэ кэргэн ытык мала" диэн тэрийэр быыстапкаларын сериятын иккисин тэриллэрин биллһиннэрдэ. Бастагы быыстапка Мындагайыга П. К. Дьячковскайга анаан туруолубутун эттэ.

Василий Петрович Харитонов

В.П. Харитонов төрөппүт кыһа К.В. Харитонова.

тонов Саха сиритэр сэбиэскэй былаас атавар турар кэмигэр үөрэммитэ, бу былааһы туругурдууга актыыбылайдык кыттыбыта. Бэйэтин кэмин биэр чулуу ыччата буолан туран, комсомолта киирбитэ. Улуустаагы комсомольскай ячейка секретэринэн талыллан үлэлээбитэ. Саҥа олоху көмүскээһин байыаһа этэ, сир реформатын ыттыһыны холбоһуктааһыны тэрийсбитэ. Партия чилиэтинэн үүнэн, республика араас оройуоннарыгар салайар үлэр сыллыбыта – промкомбинат дириэктэринэн, исполком председателинэн, госбанк управлюшайынан, колхуос председателинэн үлэлээбитэ. Дьонсэргэ өйдөбүлүгэр кэни салайааччы, патриот буоларын таһынан Чурапчы улуунун хоту көһөрүлүүтүн кытты-

ылаахтарын дойдуларыгар төһөрүүтэ көмөлөспүт үтүөлээх киһинэн биллэр. Бу улахан махтал күн бүгүнүгэр диэри тыһынаах.

Тыл аһыт музей дириэктэрэ Ю. С. Толстоухов, улуус дьаһалтатын дьыэ кэргэн уонна ыччат политикаһыгар департаментин салайааччыта И. П. Уаров, коммунистическай партия Чурапчытаагы райкомун бюротун бастагы секретэра С. И. Никитин, улуустаагы кырдыагастар сэбиэтэрин председатели М. Н. Матвеева, Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын специалиһа М. П. Матвеева Василий Петрович норуотугар, чуолаан чурапчыларга онорбут үтүөгүн махтанан туран аһыһылар, киһи тутта сыллыбыт мала иитэр-үөрэтэр суолтата улахан билиэгэтилер. Төрөппүт кыһыгар Клавдия Васильевна Харитонова бу быыстапканы тэрийсбитин киһи махтаннылар.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Тыа хаһаайыстыбата — төрүт дьарыкпыт

БААҤЫНА ҮЛЭТЭ-ТӨРҮТ ДЬАРЫКПЫТ

Кыратык сир үлэтин историятыттан санатыахха. Революция иннинэ Саха уобалаһыгар 51,8 тыһ. хаһаайыстыбалаах ыал баарыттан 88,7 бырыһыаннара сиринэн, бурдук ыһытынан дьарыктаналлар эбит. 1935 с. сир былаанын, аакталарын, бырайыактарын уонна дуогабардарынан 39 колхуостар үлэлээн барбыттар, кэниги 71 колхуостар сир сыллаары отчуотун туттарбыттар. 1932 с. оройуонмутугар МТС тэриллэн, сүрүннээн маннайгы бааһынаны оноруу, тыаны солоһун, күргүөмнээх бурдугу ыһаа, хомуйуу, лобарейканан быстаран, түүтэринэн молотилкага астааһын ыһытыллыбыт. 1938 с. ХТЗ, Нати тыраахтардар, кэлин "Коммунар", "Северный" комбайннар кэллэнэр, оройуон 5-6 тыһ. гектарга тэрийэ ыһылаах буолбут. 1961 с. оройуонмутутар икки бөдөн "ССКП 22-с сьездэ" уонна Эрлик Эрстиин аатынан колхуостар тэриллэн үлэлээбиттэрэ, колхуос председателиринэн И. И. Сивцев, М. Р. Яковлев этилэр. Бу икки хаһаайыстыба сир-уоту онорууга, иннини сайдыыга сүрүн укулааты онорбуттара. 1966 с. оройуонга Субуруускай аатынан колхуос тэриллэбитэ, дириэктэринэн В. Х. Жебсанн үлэлээбитэ. Улахан Эрлик Эрстиин аатынан колхуос ити сылларга быттарыһан Карл Маркс, председатель В. С. Лыткин, Кэлиин аатынан колхуос, председатель И. И. Сивцев, Эрлик Эрстиин аатынан колхуос, председатель Р. А. Филиппов, Ленин аатынан аатынан колхуос, председатель Е. П. Коркин үлэлээбиттэрэ. Сир онорууга, хотуна сирин тупсарыыга түмүктээх үлэни-хамнаһы көрдөрөн, 30-40 тыһ. тонна оттуур буолбуттара, 25 тыһ. ыһах сүөһүлүнэн, 9,5 тыһ. сылгыланан, таһаарылаахтык үлэлэниэр байылыаттык олорбуттара.

1971-83 сс. В. Ф. Ермолаев тыа хаһаайыстыбатын управлениетин кылаабынай агрономунан үлэлээбитэ. Киһи сүөһү аһылытын бааһынатан ыһы эрээтин сыһыа улаатыннарар хайысханы ыһыһыта, оройуон кураайы усулуобуйатыгар сүөһү иитиэтин туруктаах онорууга улахан эрэли үөскөтүтэ, сир оноруу

Бааһыната суох Чурапчы Чурапчы буолуо дуо? Омос көрдөххө, наһаа олутуна ыһыгы курдук. Ол эрэри иһэ истэ-эх, киһини толкуйдатар.

Кэнибитин хайыһан көрдөхпүтүнэ, сир кытары үлэлэрбит бары хайысханан хааллылар-бааһынаны кытта үлэлэр мөлтөөһүннэрэ, ыһыбыт иэнэ аччааһына, сипирдиги суоҕа, уобурдууну кылларынны туһаммат буолуу, үүнүүбүт аччааһына, сир кытары үлэлэрбит кадрдарыт аһыһааһына, о. д. а.

култууратын үрдэтүүгэ утумнаах үлэни ыһыһыта. Василий Федотович тэрийээччи специалист, сапаттан саҥа идеялаах, эдэрди эрчимнээх, барыбытыгар да олохпун, үлэбит-хамнаспыт учуутала этэ. Кэни кытары ити сылларга бэйэлэрин үлэлэрин толору баһылаабыт, бэриһилээх агрономнар баар буолбуттара. Е. Н. Смирникова, С. И. Никонова, "Бочуот Знага" орденнаах С. В. Кочеткова, В. К. Ефремов, С. С. Пудова, Е. И. Коркина, В. П. Чичигинаров, кэниги сылларга сана көрүүлээх Н. Н. Шестаков, И. И. Сивцев, М. М. Монастырев, Н. П. Чичигинаров, Д. М. Трофимов үлэлээн иһэннэр олохпунт укулата тосту уларытан, суолта, ирдэбил бэриһилбэт буолан, сир үлэтитэн туораталаан хаалбыттара. Үлэ да түмүктээх. 4,5-5 тыһ. гектар бааһына сиритэр туруктаах үүнүү гектартан 7-9 центнер ыһыһан, икки хонуулаах севооборотка киирин, хорусулуу гектартан 70-100 центнери хомуйаллара.

Маннайгы тепличнай хаһаайыстыба Хатылыга 2000-4000 кв. м. иһэннэр, биэр кв. м. 8-10 кг. отурсуну звеновод Л. Н. Чичигинарова, халтыыстаны үүннэригэ Мындагайыга М. М. Дьячковскай 1986 с. гектартан 329 центнери хомуйбута. Элбэх сыллаах от сизмэтин гектартан 1,5-2,5 центнери, сизлэһи Мындагайыга 1986 с. 3390 тоннаны Государственной бириэмийэ лауреата Д. М. Ноев, 1988 с. бурдук үлэтигэр "Хрустальный колос" хаһаайына, "Бочуот Знага" орденнаах Г. Д. Николаев 10 сыллаах орто көрдөрүүтэ 400 гектартан 16-лы центнер үрдүк үүнүүнү ыһыта. 1970-80 сс. Ойулуунга "Бочуот Знага", "Октябрьская революция" орденнар кавалердара Н. Е. Яковлев гектартан 10-тан тахсалы центнер үүнүүнү сыллата 1000 гектартан хо-

муйан оройуону, республиканы бурдук сизмэтинэн хааччыйыта. Ити сылларга Хатылыга С. Н. Литвинцев звенога сыллата 1000 гектартан биридиги гектарыттан 7-8 центнери хомуйара. Туруктаах үүнүүнү Хопторго Е. Г. Родионов, Хадаарга Д. К. Лукин, Сыланга Г. М. Макаров сыллата ылааллара. Сизмэс бөлөмнөһүннэр Кытаанахха В. Г. Захаров, Болтоного Д. Д. Ефремов, Хатылыга С. П. Чичигинаров, Телэйге М. Н. Тоголев идэтигэр туран үлэлээбиттэрэ.

Ити сылларга сир үлэтигэр дьонунаах механизаторскай кадрдар баар этилэр. Дириэктэ С. Е. Сидоров, К. В. Божедонов, А. А. Захаров, Мындагайыга К. Д. Гермогенов, Т. Н. Саввин, Хадаарга Н. И. Ноев, А. И. Андросов, Сыланга А. В. Макаров, Д. Н. Дьячковскай, Г. Н. Макаров (Хабарылы), Кытаанахха Г. И. Владимир, Болтоного Н. Г. Слепцов, Хатылыга И. Н. Иванов, И. Н. Прокопьев, Ф. Ф. Батарин, Г. А. Федоров, Ойулуунга А. А. Седашев, Мырылаа М. Г. Николаев, К. К. Семенов, о. д. а. Бу олох "көмүс көлөһүннээх" бааһына үлэтин маастардара, сир таҥастааһын бары уустук үлэтин баһылаабыт тарбахха баттанар үтүө мааны дьоммут "тимир көлөнү" мөһүнэ астына, дуоһууа үлэлээбиттэрэ билиэхэ күн бүгүн тыһынаах холбоур буолар.

Тыа хаһаайыстыбатыгар сир кытары үлэр бүгүн баар итэһэстэр, үчүгэйдик сынныан көрдөххө, бу өрүттүбүтүн, төһүбүтүн олохсуйбут көстүүлэр буолбатахтар. Биллэрин курдук, киһи барыта биэр тэник үлэлээбэт — сорох билиэтэ-көрүүтэ тиһибэт, сорох күүһэ-уода кыра, доруобуйата маллах, сорохтор көчүргээн даҕаны. Билигин киһини сир үлэтигэр төһүннэрин, киһи ки-

һиэхэ дьиннээх хаһаайы буоларын ситиһи, үлэ түмүктэриттэн быһаччы туһанан, байылыат олохторун ситиһи сорууга турар. Ити эттэххэ чуолкай курдуктун иһин маннайгы махсүү, тиһи-таһыһы, бөрө санаа, ааһыны-суоттаны кэниги көмгө мөлтөөһүнэ, санаа түһүүтэ баара көстөр, биллэр.

Сир болтуруоһугар бааһынаны оноруу, таҥастааһын, сир байыты, көрүү-истии, харыстааһын баар буолууна эрэ уйгуну-бийаһы биэрэрэ чуолкай. Туту онорууһа, ханнак дьаһаллары ыһаахха? Аллараттан "күөрэйэн тахсарын" күүттэххэ үтүс бириэмэ барыһы, олорон биэри тахсыйы. Билигин дьиннээн туох барыта баар-бааһына, тиэхиникэ, ситэтэ да суох буоллар холбонон тиэхиникэ, хаһаайыттар.

Былааннаах, хас да сыллаах сир, бааһына программатын ыһыһыт наада. Убү-харчыны түмэн, былааннаах үлэ-хамнас торумун ыһыһан үлэлиирбит эрэбиллэр. Сир үлэти хамлаанна курдук барбаһа, утумнаах, өр сыллаах үлэни эрийэр, оччо эрэ түмүктээх, көдүүстээх буолуоҕа. Маннаах кыттыһан, кооперациялаһан, үтүө көнүлүнэн тиэхиникэни, холбонон тиэхиникэни, сир-уоту, үлэһит иһини, баар базаны түмүү эрийиллэр. Бу үлэ нэһилиэгинэн барыан наада. Оттон нэһилиэктер кыттыһаллара-өссө улахан күүс.

Саҥа тэрийэ сатыыр МТС-тары дьиннээхтик олоххо кылларсэххэ наада. Үлэбит-хамнаспыт барыта агрономогескай көрдөбүлүнэн баран, сирбитигэр-уопуугу дьиннээх сир үлэтин маастардарын иити-олохпунт көрдөбүлэ. Анардас отунан-маһынан сүөһүбүтүн иити, ылбат-биэрбэт аһылыгы аһатан ыраах өһөппүт. Оттон байылыат аһылык араас көрүнэ баар буоллаһына, үүт-ас элбээн, эт оноруллан, бары даҕаны олохпунт тупсуо, киһи-кибит өссө сырдыа этэ. Онон сир кытары үлэр болломтобутун күүһүрдүбүт!

В. П. ЧИЧИГИНАРОВ,
үлэ ветерана.

Хайварт бичээхээ бэрлэлэр графика: 16 ч 00 м. Бичээхээ бэрлинин: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакционной-издательской холбоолука 10.02.2014 с. офсетка бичээтэннээ Ааднына: 678670. Чиралчыл сэл. Кирп. Маркс уул., 26 "а". Индекс: 54907. Хайварт ниддэлээ үстэ: оптууриннука, чөлөөртэ уонна субуотэга тахсар.